

10. Ярченко Ю. В. Інтернет-залежність молоді як соціальна проблема / Ю. В. Ярченко, А. Дрюк // Вісник Приазовського державного технічного університету = Reporter of the Priazovskiy State Technical University : зб. наук. праць / ДВНЗ «ПДТУ». – Маріуполь, 2019. – Вип. 3. – С. 75–81.

Аліна РЯБОКІНЬ

РИМО-ІРЛАНДСЬКА ВЧЕНА ТРАДИЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Римо-ірландська вчена традиція, що спочатку втілювалася завдяки старанням Алкуїна Йоркського та його учнів на землях континентальної Європи наприкінці раннього Середньовіччя, а далі була розвиненою та доповненою в стінах перших університетів, виявилася напрочуд живучою. Зразки підручників із граматики, метрики, біблійної історії, книги для читання, риторики, діалектики й математичних дисциплін, розроблені ще в добу Каролінгського відродження, з незначними змінами та перекладами на різні європейські мови, були в широкому вжитку до початку ХХ століття, а окремі складові із цих підручників – до кінця другого тисячоліття.

Щоб показати місце римо-ірландської спадщини в освітньому процесі України наприкінці ХІХ – початку ХХ століть, ми обрали для дослідження навчальні заклади тих земель, що входили до складу Російської імперії, а також західні території, де навчання велось польською мовою. Порівняння змісту освіти заслуговує на увагу, але не суттєво різниться між собою.

Щоб дослідити інваріативність змін у змісті підручників, нами була обрана бібліотека Києво-Печерської Лаври. Зважаючи на те, що в попередніх розділах дослідження ми вивчали програму монастирської школи в Каролінгську епоху, а також римо-ірландську складову в розвитку логіки й математики в перших середньовічних університетах, нами було проаналізовано підручники з метрики, математики, стародавніх і слов'янських мов, риторики, книги для читання, посібники з математики для вступників у вищі та середні навчальні заклади [2, с. 34–38].

Стосовно центральних і східних областей України, то, безумовно, що в обраний нами для дослідження час, навчання велося російською мовою. «Азбука для початкових училищ і домашнього навчання» (1894 р.) з методичними коментарями до неї показує, настільки довго й ретельно займалися вивченням літер і поєднанням їх у склади та слова. На це виділявся рік і технологія була тією ж, що і в епоху Каролінгського відродження. У підручнику К. Говорова «Елементарна граMATика. Досвід елементарного керівництва при вивченні мови практичним способом» (1897 р.) велике значення надається «промовлянню» кожного слова й окремого складу перед їхнім написанням. Автор-методист також звертає увагу на вивчення фонетики від самого початку правопису [2, с. 51–53].

Автор харківського мовного підручника з методичними коментарями А. В. Жданов «Рідна грамота. Посібник при сумісному навчанню читання й письму за звуковим методом» (1897 р.) також звертає увагу на правильне вимовляння звуків і складів і доводить, що писати без помилок за умов такого підходу буде набагато легше. У підручнику М. Зарницького «Коротка церковно-слов'янська граMATика для молодшого курсу церковних навчальних закладів» (1897 р.) ми знаходимо точне відображення керівництва Алкуїна Йоркського щодо вивчення граматики в початковій (граматичній) монастирській школі. Тут акцент робиться в першу чергу на досконалому вивченні літер і їхньому старанному написанні, а потім уже переходить до азів читання. Наступна праця цього ж ученого має методично-порівняльний характер. Її назва вже говорить сама за себе «Навчання грамоті за звуковим способом. Збірник методичних пояснень, указівок і приблизних уроків, розроблених відомими педагогами. Педагогічна хрестоматія для навчання мови» (1897 р.). Цей твір для нас є дуже цінним саме в тому сенсі, що тут

наводяться різноманітні точки зору на проблему правильного вивчення мови. І хоча сам автор є прибічником переваг писемного методу над звуковим, він наводить усі позитивні доводи на користь протилежного методу, і врешті-решт доходить висновку, що було б доцільним ці методи поєднувати [1, с. 264–265].

Заслуговує, на наш погляд, уваги і праця Ф. Кодуполо «Повний курс чистописання для середніх навчальних закладів, відповідно навчальним планом затверджений» (1890 р.), де значна увага приділяється каліграфії в початковій школі. Відповідно до навчальних планів на 1890 рік на проходження каліграфії (це була окрема дисципліна) виділялося два з половиною роки. Починалася ця дисципліна після того, як учні вже вивчили всі літери й навчилися їх писати. Проте каліграфія передбачала вдосконалення «чистопису» й учнівського почерку. Наступна праця – практичний посібник В. Крилова «Скорочена практична граматики» (1899 р.) – була націленою на протилежний підхід: для навчання в церковно-приходських дворічних школах пропонувався стислий виклад граматики, що допомагав засвоїти лише ті словесні звороти, які були необхідні дітям середніх прошарків населення в навколишньому житті. Наступний підручний Д. Тихомирова «Як навчити писати, читати й рахувати на першому ступені навчання? Загальнодоступне керівництво для тих, хто навчається за букварем» (1897 р.) знову повертає до комплексного навчання в граматичній школі Каролінгської епохи, коли паралельно з граматику вивчали метрику в якості математичної дисципліни з обрахунками першої сотні. Друга праця цього ж ученого «Елементарний курс граматики для міських і двокласних учителів» (1897 р.) спрямована на ті ж цілі: за короткий термін навчити дітей необхідній у практичному житті грамоті. Але вона цінна ще й тим, що показує методичні основи підготовки вчителів до викладання в школах такого типу [3, с. 145–156].

Щодо підручників і посібників, які пропонували для підготовки до вступу у вищі навчальні заклади та для навчання в цих закладах окресленого нами періоду, то зупинимося на аналізі окремих із них. Один із найстаріших, який зберігся в бібліотеці Києво-Печерської Лаври, це підручник М. Сперанського «Правила вищого красномовства» (1884 р.). Не зовсім зрозуміло, для якого факультету університету був складений цей підручник, найшвидше для підвищення загальної вправності в красномовстві всіх студентів, але в ньому на доступному рівні викладені всі правила та вправи риторики вищого рівня, готовності до складання промов, показано, як робити логічні й риторичні акценти в реченнях.

У праці трьох авторів, яка має примітну назву – «Ручна книга стародавньої класичної словесності, зібрана О. Ешенбургом, збільшена Крамером та доповнена Н. Кошанським» – йдеться про вивчення давньогрецької та латинської мов на вищому рівні. Ми не знаємо, хто були ці автори підручника і навіть чи жили вони в один час. Проте в ньому викладено складові частини мови – фонетику, морфологію і синтаксис латини. Грецьку мову пропонують вивчати після засвоєння латинської та в тісних аналогіях із нею. Заслуговує на увагу й зміст «Ручної книги...»: її перша частина включала вивчення археології (це говорить про те, що в університетах ця дисципліна викладалася), у другій частині дається огляд творів класичних авторів (греків і римлян) і їхня критична оцінка, третя частина – «стародавності грецькі та римські» – практично виступає хрестоматією творів стародавніх авторів (філософів, драматургів, ораторів, лікарів) до початку раннього Середньовіччя. Найстаріша праця, яка збереглася в тій же бібліотеці, це підручник Якова Толмачова «Правила словесні від перших початків до найвищої досконалості красномовства» (1812 р.) багато в чому перекликається із працею М. Сперанського, зміст якої було проаналізовано вище. Проте принципова відмінність обох посібників полягає в тому, що в Я. Толмачова правила красномовства викладаються від основ до досконалого володіння, а в М. Сперанського посібник ґрунтується вже на попередніх знаннях зі шкільної риторики [4, с. 19–29].

У підручнику професора А. Архангельського «Історія літератури як науки. Із лекцій з історії російської літератури» (1897 р.) систематизовано курс російської літератури для вивчення на філологічних факультетах університетів. Примітним є такий факт: автор переконаний у тому, що літературу не можна розглядати лише як мистецтво писати. Література є наукою й потрібно отримати відповідну освіту, щоб мати право видавати власні твори й претендувати на високу оцінку критиків.

Таким чином, вплив римо-ірландської спадщини на розвиток системи освіти в Центральній і Західній Україні наприкінці XIX – початку XX ст. був дуже відчутним. Проаналізувавши складову римо-ірландської вченої традиції в освітньому процесі України наприкінці XIX – початку XX століть за змістом підручників бібліотеки Києво-Печерської Лаври, маємо право стверджувати, що вона дуже суттєва. Підхід до вивчення граматики й літератури в науково-шкільних виданнях К. Говорова, А. Жданова, М. Зарницького, Ф. Кодуполо та ін. показує: по-перше, надання виняткового значення початковому вивченню мов, як це було в граматичних школах Каролінгської епохи; по-друге, фонетичний і морфологічний підхід до вивчення слова на початковому етапі вивчення граматики теж підтверджує попередній постулат.

Список використаної літератури

1. *Алкуин. Загадки 1, 2. Алкуин. Памятники средневековой латинской литературы IV – IX веков* [ред. М. Е. Грабарь-Пассек и М. Л. Гаспаров] ; [пер. с лат. Б. И. Ярхо]. М. : Наука, 1970. С. 264–265.
2. Арифметический задачник для начальныхъ училищъ в трехъ частяхъ. Москва : Изд. Думнова, 1899. Вып. 2. 76 с.
3. *Бессмертный Ю. Л. Франкское государство Меровингов в конце VI–начале VIII в. и становление феодального уклада. История Европы. М., 1992. Т. 2. Средневековая Европа. С. 145–156.*
4. *Гаспаров М. Л. Каролингское Возрождение VIII–IX веков. Памятники средневековой латинской литературы VIII–IX века. М. : Наука, 2006. С. 19–29.*

Марія ПОЛЯКОВА-ЛАГОДА

ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ XX СТОЛІТТЯ (ПЕРІОД 1901-1919 РОКІВ)

На сучасному етапі розвитку бібліотечної справи в умовах інформатизації суспільства постає питання зміни підходів до діяльності публічних бібліотек. Одним із важливих аспектів роботи бібліотеки є виховна діяльність. Для успішної реалізації стратегії управління бібліотечною справою в Україні важливим є аналіз її історичних аспектів розвитку. Сьогодні бібліотека набуває авторитетного значення у суспільстві, виступаючи осередком активного культурно-комунікаційного простору, а отже засобом впливу на формування особистості.

Актуальність ретроспективного огляду процесу виховного впливу публічних бібліотек Лівобережної України першої половини XX століття (1901-1919 років), відомого періоду в історії своєю динамікою змін в політичній ідеології, дозволить провести аналогії виховної взаємодії сучасних публічних бібліотек із користувачами у контексті ціннісно – часових реалій.

У монографії «Бібліотечна справа України XX століття» її автори Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. зазначають, що бібліотеки на початку зазначеного періоду за призначенням поділялися на три типи – публічні, наукові, спеціальні. Публічні бібліотека – це тип структур, які передбачали і забезпечували широкий доступ читачів до фондів [2, с. 3].